

Prirodoslovna zbirka Loškega muzeja v novi podobi

Ne mine leto, da se Loški muzej ne bi obogatil s kakšno novostjo, pridobitvijo ali izjemnim dogodkom; tako je bilo tudi v letu 2008. Vendar je moj članek osredotočen le na enega od detajlov, ki krasijo hodnike starodavnega gradu, ki se dviga nad še bolj starodavnim mestom. V nadaljevanju bom opisala novosti v prirodoslovni zbirki - ali kot jo vodičke in vodiči preprosto imenujemo - živalski zbirki.

Naj že na začetku povem, da kljub temu, da na hodniku v prvem nadstropju še vedno prevladujejo preparirane živali, so te od letos dopolnjene z zbirko rastlin. 21. oktobra 2008 je bilo v prostorih Loškega muzeja slovesno odprtje razstave fresk in slik akademske slikarke Maje Šubic.

Vendar, naj se vrnem k živalim. Škofjeloško ozemlje je že na prvi pogled bogato pokrito z gozdovi, ki so varno pribežališče in naravni habitat vseh mogočih vrst sesalcev, plazilcev, ptičev, žuželk ... Osnovanje zbirke sega v davno leto 1946, ko je bil Loški muzej začasno naseljen v Puštalskem gradu. Prirodoslovna zbirka je ena od najstarejših zbirk muzeja in je, sorazmerno z ostalimi zbirkami, konstantno naraščala. Za ustanovitelja zbirke velja dr. Anton Polenec, zoolog, antropolog in pedagog, ki je bil tudi prvi tajnik leta 1937 ustanovljenega Muzejskega društva. Kot zanimivost naj zapišem, da je dr. Polenec odkril in določil številne nove rodove pajkov v Sloveniji, katerih strokovnemu poimenovanju je mednarodni znanstveni svet dodal tudi častno oznako, ki se imenuje po njem, *Polenecia*.

Preparirane živali so muzeju darovali loški lovci, nekatere tudi zbiratelji. Vseh živali niso ustrelili lovci, nekatere so poginile v nesrečah ali se ujele v pasti. Ta omemba je še posebej pomembna ob vodenju šolskih skupin po muzeju, saj se nekaterim kar stoži ob pogledu na mrtve nagačene živali, vendar pa je vsem skupno navdušenje in občudovanje, da lahko v živo vidijo živali, ki jih je, čeprav so v naših gozdovih avtohtone, na običajnih sprehajalnih poteh težko srečati.

Po preselitvi muzeja v Loški grad je zbirka sprva dopolnjevala prvo razstavno sobo v pritličju, kasneje se je preselila v hodnik prvega nadstropja, kjer je še danes, in sicer kot samostojna zbirka. V njej je mogoče videti avtohtono živalstvo loškega ozemlja, od Sorškega polja z nadmorsko višino 345 metrov do vrha Porezna, visokega 1630 m. Zbirka se lahko pohvali tudi s tem, da je edina te vrste na Gorenjskem. Preštela sem vse razstavljene živali v muzeju in jih naštel 102, od tega največ ptic, kar 65.

Prenovljena prirodoslovna zbirka Loškega muzeja z razstavo akad. slikarke Maje Šubic. (foto: T. Lunder)

Glede na izkušnje pri vodenju šolskih skupin po muzeju lahko rečem, da so največje pozornosti deležne vedno iste živali; na primer renčeči volk, katerega že davno ni na loškem ozemlju. Po pisanju enega od ustanovnih članov Muzejskega društva dr. Jožeta Ranta, v članku z naslovom *Divjad in lovstvo na škofjeloškem ozemlju* (Loški razgledi, 1965), je volk v naših krajih živel pred 200 leti. Enega zadnjih, ki so se potikali po širnih škofjeloških gozdovih, so ustrelili v Rastovkah v Selški dolini 22. februarja leta 1953. In prav ta se sedaj s svojo močjo in lepoto ponaša v zbirki. Medved sicer ni prepariran v renčeči grozeči pozi, vendarle očara s svojo mogočnostjo. Njegovo življenjsko pot je na Kočevskem zaključil prav zgoraj omenjeni dr. Jože Rant in ga poklonil muzeju. Medveda je na Loškem težko srečati, ko pa se vendarle pojavi, ponavadi povzroči nemalo hrupa, saj je nevaren predvsem drobnici. Tako se je lani poleti pojavil na Soriški planini in poklal nekaj ovc, kar je Agencija za okolje pri Ministrstvu za okolje in prostor takoj sankcionirala z dovoljenjem za odstrel kosmatinca. Vendar se zaradi lastne mu sreče, mogoče tudi prebrisanosti, odstrel ni zgodil, saj se v času, ko je dovoljenje za odstrel veljalo, ni več pojavil na območjih, kjer so ga čakali. Medved v prirodoslovni zbirki ne vzbuja prav nobenega strahu več. Zgodi se celo, da mlajšim otrokom prav težko dopovemo, da razstavljenih živali ne smemo božati in ljubkovati. Muzejski medved je tudi nekoliko neobičajne barve, namesto temnorjave je njegova dlaka svetlorjava; razlog naj bi bila izpostavljenost svetlobi, ki mu je obledela dlako, zato so okna za živalmi zdaj zaščitena s posebno prevleko, ki preprečuje tovrstne poškodbe.

V zbirki je tudi prav posebna vrsta srne, albinka. Lovci so jo ustrelili iz varnostnih razlogov, saj so takšni primeri posledica večkratnega križanja v istem leglu in kot taki genetska napaka narave.

Nemalo pozornosti sta deležna tudi planinska orla, takoj ob vhodu na hodnik. Eden od njiju je ujet ravno v pozi, ko zagrabi planinskega, v zimsko belo obarvanega

zajca. Dr. Anton Polenec v Loških razgledih iz leta 1972 v članku z naslovom Nekaj posebnosti in zanimivosti iz živalstva loškega ozemlja piše, da so enega od njiju leta 1954 po nesreči ujeli v past v Davči.

S svojo velikostjo nas preseneti tudi soška postrv, kar je razlog, da jo marsikdo od obiskovalcev muzeja niti ne prepozna. Dr. Polenec v zgoraj omenjenem članku piše, da so jo ujeli v Selščici leta 1959. Dolga je skoraj meter (94 cm) in težka 9,5 kg. *»Sicer ta postrv ni doma v loških vodah, njena domovina so reke Severne Italije, porečje Adiže na južnem Tirolskem, pri nas pa v Soči, Vipavi in Idriji. Ob koncu stoletja pa je to postrv iz Soče prinesel prof. Franke in jo vložil v nekatere pritoke Save; daljni potomec teh priseljen- cev je tudi ta velikan iz Selšče.«*

France Planina v Loških razgledih iz leta 1960 piše o zanimivi preureditvi prirodoslovne zbirke. Do takrat so bile namreč maloštevilne živali, ki jih je muzej zbral, razstavljene posamič, brez ustreznega okolja. Tistega poletja so uredili prvi biotop – gozd z nekaterimi živalmi, ki v njem živijo. *»Na lesenitnih ploščah ogrodja, ki ga je izdelal mizarški mojster Jože Peternelj, je slušatelj umetnostne akademije Franc Novinc z Godešiča naslikal rob mešanega gozda. Sestavil je resnične motive iz loške okolice tako, da gozd prehaja v travnike, med katerimi se vije Sora. Ob njej je proga vlažnega sveta z rogozjem in vehovjem. Valovita pokrajina prehaja v ozadju v hribovje, kjer so za vrhove uporabljene svojske oblike Homa, Osolnika, Lubnika in Ratitovca. Pred tem ozadjem je preparator ljubljanskega muzeja Franc Leben postavil plastično gozdno pokrajino. Središče tvori stara bukev, ki smo jo s pomočjo občinskega gozdarskega oddelka in logarja Pavla Kosa iz Poljan izsledili na Bukovem vrhu. Pred brlogom med krivenčastimi koreninami imata stara in mlada lisica opravka z ježem, po spodnji veji teče polh, v krošnji se je prikazala kuna zlatica, vejo preiskuje detel. Izza bukve gleda jazbec, iz gošče je prilomastil merjasec. Na mladi jelki sedita ljubka veverica in kalin. Na veji iz stranske stene počiva podhujka, suho drevo v ozadju preiskuje zelena žolna. Na odsekani brezi stoji smrdokavra, v bližini štora preži dihur. Med rogozjem se plazi vidra, v ozadju vidimo pižmovko, zviška se spušča kragulj. Duplo v stari bukvi je namenjeno za čuka ali skovika.«*

Živali danes niso več predstavljene v svojem biotopu, je pa kljub temu kar nekaj zanimivih postavitev, na primer srnina družina s pikastim mladičem je gotovo ena od tistih, ki še posebej navdušujejo najmlajše, tudi lisičja družina in prikaz, kako se ena od lisic igra z v klobčič zvitem ježem.

V letu 2007 so prirodoslovno zbirko nazadnje obnovili, pred tem je zanjo dolgo časa skrbel preparator Tone Hafner. Slovesno odprtje zbirke je bilo 18. marca 2007, ko je v ta namen v grajski kapeli Škofjeloški lovski pevski zbor priredil letni koncert. Direktorica Loškega muzeja Jana Mlakar je povedala, da so zbirko morali prenoviti, saj postavitev ni več ustrezala sodobnim standardom. Prenova je potekala pod vodstvom znanega oblikovalca Miljenka Licula, prejemnika Prešernove nagrade za življenjsko delo na področju umetnosti za leto 2007. Prirodoslovno zbirko sta do lanskega oktobra krasili tudi razstava lesenih figuric iz drevesnih korenin, ki jih je izdelal Anton Babnik, in fotografska razstava. Fotografije živali sta posnela Jure Nastran, ljubiteljski fotograf in član Foto kluba Anton Ažbe iz Škofje Loke, ter Gorazd Kavčič, fotograf Gorenjskega glasa.

Prenovljena prirodoslovna zbirka je nadgrajena tudi v pedagoškem smislu in zato še

dodatno zanimiva za šolske otroke. Učiteljica razrednega pouka Mateja Curk je v svoji diplomski nalogi zbirala podatke o pedagoških dejavnostih v naravoslovnih ustanovah v Sloveniji. Med drugimi je obiskala tudi Loški muzej in njegovo prirodoslovno zbirko ter pedagoški vodji Miri Kalan ponudila pomoč pri oblikovanju programa za pedagoške dejavnosti. Curkova je tako oblikovala sklop učnih listov za prvo in drugo triletje, naloge temeljijo zgolj na razvijanju naravoslovnih postopkov in spretnosti. V tem starostnem obdobju je to za učence bistvenega pomena, saj na osnovi lastnih dejavnosti spoznajo pomembne zakonitosti narave in širšega okolja. »*Glede na to, da naloge ne zahtevajo reprodukcije znanja, otroci naloge raje rešujejo, posredno pa poglobljajo veselje do obiskovanja naravoslovnih in podobnih kulturno-izobraževalnih ustanov,*« pravi avtorica.

Kot sem omenila že na začetku, je živalska zbirka od konca leta 2008 obogatena še z razstavo rastlin akademske slikarke Maje Šubic; razstava bo imela nekaj časa značaj stalne postavitve. Na odprtje je prišlo mnogo ljudi, grajska kapela Loškega gradu, kjer je potekal slovesni program, je bila premajhna za vse, zato smo nekateri dogodek spremljali kar na hodniku muzeja, kar priča o veliki priljubljenosti slikarke v domačem kraju. Maja Šubic je povedala, da je bilo v razstavo vloženo ogromno truda in je bila delana prav na prostor, v katerem jo sedaj lahko občudujemo. Posebej za to priložnost je izdelala nove freske na lehnjaku in akvarele v mešani tehniki.

V katalogu z naslovom Tistega lepega dne, ki je izšel ob odprtju razstave, je direktorica Loškega muzeja Jana Mlaka zapisala: »*Majina predstavljena dela izražajo njen raziskovalni duh in svojsko likovno govorico, razstava pa ambientalno lepo dopolnjuje postavitev živalske zbirke. Vzgibe za Majino tako precizno in temeljito obravnavo loške »flore« lahko najdemo pri njej oboževanemu Charlesu Darwinu, v Svetem pismu in v strokovni botanični literaturi ter tudi v intimni naravi slikarke in v njenem posebej občutljivem, a celostnem dojemanju domačega okolja.*«

Rastline, ki so njena velika ljubezen, Maja povezuje s Charlesom Darwinom, saj naj bi se ravno skozi ustvarjanje herbarija začela rojevati evolucijska teorija.

Štiri freske so posvečene Darwinovemu preučevanju rastlin prek herbarija, naslednjih sedem predstavlja fragmente freske iz cerkve v Hrastovljah in prikazujejo Genezo – tretji dan stvarjenja, ko je po Svetem pismu Bog ustvaril rastlinje. Razstavljeni sta še dve freski, imenovani »Thinking path«, kar pomeni pot razmišljanja, in sta neposredno povezani s Charlesom Darwinom, ki se je pogosto sprehajal po podobni pokrajini nedaleč od svojega doma.

Herbarijske rastline v nekoliko povečani obliki in tehniki akvarela so bile kasneje izrezane in nalepljene na ročno izdelan papir. Sedem akvarelov predstavlja sedem rastlin, ki jih je mogoče najti ob sprehajalnih poteh za gradom: navadno kalužnico, travniško kaduljo, navadnega glavinca, navadni gabez, navadno ivanjščico, črno deteljo in njivsko grabljišče. Vlasta Balderman, učiteljica biologije na OŠ Škofja Loka - Mesto, je za razstavo napisala kratke opise in značilnosti vseh predstavljenih rastlin.

V letu dni je torej prirodoslovna zbirka Loškega muzeja doživela kar nekaj preureditev in vabi k obisku Loškega muzeja, tako Ločane, ki so si muzej nazadnje ogledali pred leti, kot tudi vse ostale, ki si želijo malo drugačnega, neobičajnega sprehoda v naravo.